Алхас
Чхамалиа

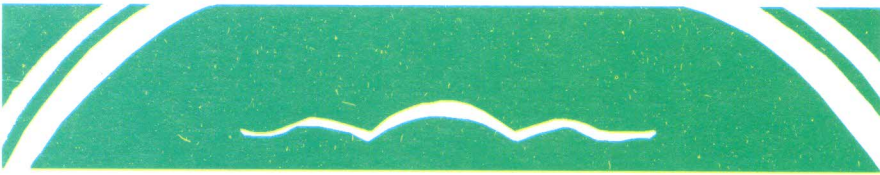

АДГЬЫЛ АҨЫМҬРА

Алхас Чхамалиа

АДГЬЫЛ АҨЫМҬРА

Аҟәа – 2008 ш.

ББК 84(5Абх)6
Ч-68

Алхас Чхамалиа дреиуоуп ҽыц иааиҭагылаз абиҭара иаҭанакуа ашәҟәыѡѡцәа ҽарацәа. Аҭхьаѡ изы уи ихьз ҽыцзам.

Апериодикатә кьыҭхь анаѡс, Алхас Чхамалиа иааидкыланы иҭижьхьеит ажәеинраалақәа реизга ашәҟәқәа ѡба.

Уажәы аҭхьаѡцәа ишәыдаагало, апоет ахҭатәи ишәҟәы «Адгьыл аҽымҭра» ишьақәнарҕәҕәоит уи поетк иаҳасабала акырза дшызҳаз, ламысцқьала зымаҭ иуа ибаѡхатәра «аарыхра» бзиақәа шинаҭо.

Абраҟа имҳәакәа ҳзавсуам, Алхас Чхамалиа аҭсшәахь еиҭеигаз хәыҷи-дуи ибзианы еицырдыруа Корнеи Чуковски ахәыҷқәа ирызку иѡымҭа ҭшаах «Аҭел» атәы. Уи аиҭагара шмариаусмызгьы, Алхас Чхамалиа иқәҽиаз акакәны ҳахәаҭшуеит.

Иааидкыланы, шәагаала рацәак идуум ашәҟәы «Адгьыл аҽымҭра», ҽыц иҭыҭыз зыхьк иаѡызоуп апоезиа абзиабаѡцәа зегьы рзы.

Алхас Чхамалиа. «Адгьыл аҽымҭра». Ажәеинраалақәеи аминиатиурақәеи. Аҟәа: «Акьыҭхь аѡны», 2008. – 3 д.

Адгьыл аҽымтра

Игәхьаазгоит иҟазам ҽымҭрак,
Аамҭа ацашьа мазоуп.
Аҧх лашьцагь иамазам ҭынчрак,
Адгьыл агәеисыбжь ахоуп.

Инымцәазо мҩа харак сыкәоуп...
Сдунеи ду, аҭынчраз ишоу, –
Ашьыжь ашәаҧшь лаша аҽыкәоуп,
Хьы-шәахәа ҩыча изкәыршоу.

Нас иарбан еилазгара ҭынчра,
Дарбан уи еиҧш згәаҧра?!
Ишәарҭароуп адгьыл аҽымтра,
Дырҩеиҩ ихьчатәуп иахьа абра.

Игәхьаазгоит иҟазам ҽымҭрак,
Аамҭа ацашьа мазоуп.
Аҧх лашьцагь иамазам ҭынчрак,
Адгьыл агәеисыбжь ахоуп.

Сеиқәнархоит

Амза халеит икаҧхо,
Хьы-шәахәоушәа уи лашоит.
Амза аҧхарроуп исзынхо,
Сыҧсҭазаарагь еиқәзырхо.
Сеиқәнархоит...

Аҧша иасуа аеырҕьы,
Жәҩанаҽ аҧҭақәа еилнаршәшәоит.
Амза халоит са схахьы,
Уи иақәлахоит сыҧсынҵры.
Сеиқәнархоит...

Еиқәышьшьы...

Аҽырпын бжьы саҳазом саазқәылаз,
Бжьы цәгьак алыҩуеит ашәшьы...
Амра шаша Аԥсны иазгылаз,
Шьыжь шааныза уи иаԥылаз
Еиқәышьшьы...

Уи насыԥуп ԥьоукы рзыҳәа, –
Малла-шьалла еихашьшьы...
Сгәы сҭаԥәуоит зегь рзыҳәа,
Ҭаха снаҭом са сгәазыҳәа.
Еиқәышьшьы...

Аԥсуа қыҭа

Аԥсуа қыҭа ҳәа хьзыс уи иамоуп,
Макьаназы ахәхәаҳәа иасуеит уаӄа аԥша,
Макьаназы ашәыр иарзуам иамоу агьама,
Макьаназы аҩы ҭыртоит аҳаԥшьа.

Макьаназы изышза уаӄа иуԥылоит,
Ауаа быргцәа, ифархь-фархьза, икалаза.
Ашацкыраз адәы иныкәлоит урҭ ҩагылан,
Ақәра дузза наргарц рызегь хараза.

Азқьышықәсқәа ирықәлоу ҳабызшәа шана,
Аброуп иахьыцәаху уи аԥсы.
Ҳаԥсуара азыхь ԥшьа, ҳныха-қьашана,
Иадацу, иаԥашәу, иагәыцәу Аԥсны.

Аԥсабара иацәара еишьылза, еиԥынчыла,
Убла иаахгылоит лакәшәа иԥшзаны.
Ус анакәха, ишәмырзын, шәахыла,
Иҭацәу қьаԥҭажәкгьы нымхааит ҷьаргьы!

Шәазыҧшла

Аҧсҭҳәа хчылеит, аҵх хәашьуп,
Жәҩан иаҽыҵуеит зынза ашьа.
Ашьха рықәцәан амза хшьуп,
Ҧхаррак уантәи ҳазыҧшуп.
Шәазыҧшла!

Ус шарҧыеҵәа ҩаскьар,
Еиҭаацәырҵып мыш лаша, –
Ҧсыҭбарада сыҵх наскьар,
Амши аҵхи рҳәаа еилгар...
Шәазыҧшла!

Ҽа бзиабарак

Еилаҽҽоит амшын шәахԥсарран,
Амч ду ԓнашәарц ицәқәырпо.
Илеиуеит аԥла бҕьыцқәа еишьҭалан,
Исы хьҩежьха еилышәшәо.

Ага ԓнышқәа зсоит ихиаала,
Мазак санаҳәоит аԥша.
Сгәы хытхытлоит зынгьы ҕәгәала,
Санбызхәыцуа аҭыпҳа.

Мшынгәы иаалԥызшәа доуҳала,
Бсахьа аацәырцыр икаԥхо,
Ахаҳәқәа арцәажәап аԥшаҳәала
Бшьаҿа еихыгауа бахьцо.

Бԥәаара сцәызыр алаԥшҳәааҿ, –
Жәҩан агәыцаҿ сыԥшаалап.
Ихышхыцәаз агәқәа рхьаагь,
Қәа-лаҕырзқәак канарҳәҳәалап.

Издыруада алахьынца амҩа,
Доусы итәала ус дцалап...
Лабжышк ныҟәларгьы ба бзамҩа,
Ҽа бзиабарак иарбалап...

Сыцсадгьылаҿ

Сышьхақәа рылԥха сыцуп есымша,
Аҳаракырахь исыхоит сышьҭԥаа,
Гәыла-ԥсыла сырзыӄоуп сырԥымха, –
Ахрақәа рцәаҩоуп изгаз ишьҭкаа.

Абахә ҩыцаҿ зыхьк снаҿыхәар,
Сцәа-сжьы иалсуеит уи еимда.
Ахра аика наӄ сынхыҳәҳәар,
Ҩа шьха дук ааԥшуеит еиҵа.

Ашьхагәароуп Аԥсны иакәшоу,
Ибаагәароуп урҭ ара.
Ианшәарҭароу дара ракәхоит,
Иаҳхылаԥшхәуа, ҳзыхьчауа.

Иргәылаҵәаҳ зқьы маза,
Сышьхақәа сзыԥшуп.
Урҭ ирдыруеит сымазаҕ,
Ҳлахьынцақәа акуп.

Сыԥсадгьыл Аԥсны ԥшзаҿ Анцәа са сишеит,
Сышьхаҟәа рылаԥш назаза исыхны.
Абартҟәа рызегь насыԥла исызшеит,
Сыԥстазаара цымкрада имоасларц уа уҽы, –
Сыԥсадгьылаҿ.

Абыкь абжьы

Харантә иааҕызы-ҕызит аҽәытә быкь абжьы,
Ацх лашә инамыркәкәан ҭынчрак.
Схәыцраҟәа рыжәпара гәыҕрак наԥшьы,
Инрылышәшәеит схьаақәагь рымчра.

Ихнацеит ицәаа-ҵәаауа иахылԥуаз абжьы,
Аԥсҭазаара агәеисра иадырган,
Лыԥхала иаҳзааирц ашара шьыжьы,
Шәацьи мыҡәмабеи ирԥырган.

Ацх лашә иалыҩуа абыкь бжьы гоит,
Стәыла макьана иахымцәац...
Ажәытә ашәак ахра еимнадоит,
Аԥсуа доуҳала дҭацәымхарц.

Амҳаԥьыр иуаз

(Изыхнымҳәыз аԥсуа мҳаԥьырқәа ирыхьзынѡылоуп)

Аԥх лашьца иалыхәхәоит сыгәхьаагара,
Сыԥс иадҳәалоу сыдгъыл ҭәахуп.
Мшын нырцә изнеиуам сыгәхьаақәа,
Ԥсадгъылда араҟа сзаԥәуп.

Нцәара ақәымлеит суазашәагь уаҳа,
Атәым жәѡан сшаԥаз сажәит.
Иԥзозеи мшәа, изалымшеит сгәаҳәа,
Сышықәсқәагь маԥымкәа иԥит.

Саеԥынгылоуп итәыму ҟәарак,
Ацәқәырпқәа срацәажәо ԥшьаала.
Апҟақәа цоит иԥыруа,
Ажәѡан агәышҭа ихиаала.

Мацәысеимҟьароуп

Мацәысеимҟьаран амшқәа анцо,
Мацәысеимҟьароуп са сзышьҭо,
Ашәымҭак ала сгәы иҭоу сҳәарц,
Ашәымҭак иалцыз сашәа нхарц.
Мацәысеимҟьароуп зегь сзырҳәо.

Аамҭа мҩасуеит иҭыкәкәо,
Аамҭа ацәацәкьоуп исхьыкәкәо.
Аамҭа самоуп сатәнатәны,
Аамҭа сзыҟалт цьашьатәны.
Аамҭоуп усгьы ҳазмыртәо.

Аанҳеасшьа амам са сдунеи,
Аанҳеасра ақәлазом сгәаҭеи.
Сыпсҭазаара цоит цхьаҟа,
Сымшқәагь неиуеит еицхыҟәкәа,
Иҩуа иашьҭоушәа аҭарчеи.

Мацәысеимҟьаран амшқәа анцо,
Мацәысеимҟьароуп са сзышьҭо,
Ашәымҭак ала сгәы иҭоу сҳәарц,
Ашәымҭак иалцыз сашәа нхарц.
Мацәысеимҟьароуп зегь сзырҳәо.

Сацсшәа

Аханатә иҟан мчы змоу Ажәа, –
Ашәа зхылцыз уи, ахьҽыҭшәа.
Анцәа имҭан иҳамоу абзажәа,
Ҳмал, ҳа ҳхьы, ҳахьҟәыршәа.

Доуҳа ссируп са сажәа нага,
Сацсшәа иҭазо сабзажәа.
Атәым бызқәа рашәа еиҭага,
Аӷӷаҳәа иуазҳәо са схьажәа.

Зегь зылшо, зегь зымчу – Ажәа, –
Аҧсуа ибз иаҳнаҭаз.
Сацсшәа, сажәа, схьажәа,
Наунагза усаҭәаз!

Аԥсуа ҩыцқьа

Аԥсуа ҩыцқьа цәгьа икәеикәеиуеит,
Аҭәацаҿ аблақәа ҭыцхоит.
Уи знасыцхаз дарԥеиԥеиуеит,
Ишьа-ида иҭала деимнадоит.

Ҷамҩа-ҷамҩа амчгьы иацлоит,
Ухы иҭалоит, угәы иҭалоит,
Ианыхҭоукзагь иуцралоит,
Ушьамхы инаҵалар уарҟьалоит.

Азахәа рқьақьа еикәша-еикәшо,
Аҵла ахыцәқәа иара халоит.
Уи иалхны аҩы иҭоуҭәаз,
Агьама иаҵоу уаршанхалоит.

Атәы дырны зхы иззархәаз,
Еиҳау хәшәы зынза иҭахзам.
Аха ҩыла зқьырқы зырхәхәыз,
Чмазара изцәырцуеит, хәшәы змазам.

Аҧсуа ҩыцқьоуп саҽа ззыҳәо,
Ажь хьыншәылала иҭаҭәоу.
Аилаҭәа-зҩа мап, санышәом,
Шьақар зыла ихыхәхәо.

Аҧсуа ҩыцқьоуп икәеикәеиуа,
Аҧәцаҽ зыблақәа ҭыҧхо.
Аҧсуа ҩыцқьоуп са сахьнеиуа,
Цәгьеи бзиеи еилзырго.

Аҧсуа ҩыцқьоуп саҽа ззыҳәо,
Ажь хьыншәылала иҭаҭәоу,
Аҧсуа ҩыцқьоуп аҧсуаа ҳзыҳәан,
Нцәа игәаҧхарала иҳазшоу.

Апоезиа

Шәахԥсарраха сгәаԥа иныкәҭәеит,
Сыцых хьшәашәақәа рышәшь-зы.
Аҭҳарцәхәагьы сааԥшын снықәтәеит,
Слымҳа иҭасызшәа аԥсзы.

Ашҭа аԥыхәан ҽԥыск кьыркьыруан,
Амца аҽыддуан абахә аԥшь.
Ашьыжь заза цәгьа ицырцыруан,
Цларкәыкәк асуан ара агәаԥшь.

Амши аԥхи рҳәаа салга,
Пшьаала снаргон аԥҭа еытқәа.
Срышьҭазамызт дунеитә малқәа,
Уи иснаҭон доуҳа ҽыцқәак.

Ишьха зыхьны сгәы иаанықәҭәа,
Апоезиа цқьа абжьы,
Цәыкәбар зазан наҟ иныкәбеит,
Ашьҭыбжь ҟьалақәагь рышәшьы.

Аҭел
(Корнеи Чуковски иҟынтә аиҭага)

Сҭел аҕьҕьаҳәа абжьы аагеит.
–Дарбан изҳәауа?
–Аслан соуп.
–Иабантәиуҳәои, мшәан, уара?
–Амахе аҟынтә, зыххь згара.
–Иуҭахузеи нас уажәы?
–Ахаа-мыхаа рацәаны.
–Иззы иуҭахыда?
–Сыҧкәын, уаҳа дызусҭахарыда!
–Заҟа уахь инасҭирызеи?
–Хә-цуҭк, еиҳа зиҭаххарызеи,
Мамзаргъ фба:
Рацәак изыфом, сыгәра га,
Дхәыҧуп иара макьана!

Нас исзасит агәылшьап,
Иҟыу-цәуон уи еицас:
–Сыхаара, сыхьҟәыршәа,
Калошк ҳзааҭи, сгәаҵаҵха, –
Сыҵшәма, Таташь, нас сара.

–Цқьа уаасзызырҩ, исҳәо урҳа,
Мчыбжьык аҧхьа уа уами изыста,
Зынза иҽыцыз, зеиҧшыҟам скалош?!
–Ах, иаҳзааутииз уара, сызкәыхшоу,
Иаҳҳысыз амчыбжь азыҳәан,
Мышкала иаҳфеит, ҳгәы азыҳәан.

Уиижьтеи ҳабла тырхаха ҳаҧшуп,
Кыр ааутиуазар ҳәа амҩа ҳаҧшуп.
Иаҳҽоуцарц уаххьа,
Амла ҳаҧсха,
Укалош хаақәа ҳарзыҧшуп.

Нас исзасит ажьақәа:
–Иаҳзааутиир ҟамлои анаптарпақәа?
Нас исзасит амаамынқәа гәыкуа:
–Иаҳзаати, ҳуҳәоит ашәҟәқәа!
Мышә-шьапажәгьы сзасит нас,
Иалагеит абыбра, агәы итас.
–Уеиқәк, Мышә, исҳәо урҳа,
Исаҳәа, абыржәыцәкьа иутаху, имза!
Иара иаҳәоит «му», еита «му»,
Мап исзеилкааум уи иатаху.
Слымҳа итаҩуеит «му», «му»...
Суҳәоит, уаҟәыц ацәажәара!

Нас исзасит азыцәақәа ҩба:
–Ахәшә цәыкәбарқәа ҳзааҭи абра,
Адаҕьқәа иаҳфаз, иацы, иоумаха
Мгәала иҳасын, ҳаҿуп уажә аҧсра.

Нас исзасит иҕәыруа аҳәа:
–Аҟармаҭыс сзааиааит иахьа!
Ҳахәмарроуп, ҳаицлаброуп,
Еиҳа ашәа зҳәауа.
–Мап, мап! Аҟармаҭыс иаузом,
Аҳәа аҿаҧхьа абжьгьы ҭнагом.
Уаҧхьар бзиан аҟәараан.

Мышә-шьапажәгьы сзаст еиҭа:
–Суҳәоит, амшынҳәа еиқәырха,
Амшын хьаҧарч афан, итәоуп ишыҧсра.
Слымҳа ҭырҟьеит иахьа арҭ абжьқәа:
–Дин-ди-лен!
–Дин-ди-лен!
–Дин-ди-лен!
Зны ицәажәоит аҿацә,
Зных атиулен.

Ҩ-шьабсҭак уажә ааигәа,
Исзасуан ашәа ҳәауа:
–Мшәан ирыхьзеи, нас закәызеи,

Ауаргьалақәа зегь збызеи?
–Шәа шәхы аҭыпаҿ иҟазами,
Ауаргьалақәа зегь шпабли?
Шәнапшаапши, – изазоит.
Сшьабсҭақәа шәыццакцәоит,
Иааиуа амчыбжь азы ижәбоит
Аҟәараҟәанҳа шәназықәтәаша.
Ираҳауамызт урҭ са исҳәоз,
Иааҟәымпзакәа ирҳәон ирҳәац:
–Мшәан ирыхьзеи, нас закәызеи,
Ауаргьалақәа зегь збызеи?
Заҟа имдырқәоузеи ашьабсҭақәа!

Иацы, ашьыжь, шарпазы
Исзасит акенгуру:
–Ари ауадаҿ зәыр дынхома,
Изахьзугьы Маидодыр?
Сара сгәаан исҳәеит сыҳәҳәаны:
–Мап, уахь акәым уахьақәшәаз уажәы!
–Нас исаҳәи, дахьыҟоу Маидодыр?
–Сыздырам, ухапкы,
–Аха уасишь аномер шәи акы!

Хаха-хымш сыцәазамызт,
Дааразагь саапсан.
Схы аныкәысцоз аамҭаз,

Сҭел аатҽаауан.
Еиҭах бжьык аагон.
–Ицҽажәо уарбан зыбжьы ргәаҩа?
–Ари са соуп, пынцатәыҩа.
–Икалазеи, ишәыхьзеи уаха?
–Арыцҳара ҳақәшәеит, уҳацхраа, ҳашьа!
–Икалазеи?
–Еиқәырха!
–Иарбан иара?
–Арыцҳара иақәшәеит абегемот, –
Азмах иҭаҳан иаҿуп ахәаера,
Уцхыраара ҳмоур,
Ипсуеит ауп иара.
Азмахаҿ изааҟәрылоит,
Ибжьазышт, ипсышт.
О, рыцҳа, иҭажьуп ҿыцха...
–Бзиоуп, снеиуеит, еиқәсырхоит,
Сымч зықәхо зегьы ҟасцоит!

Ари хәмаррам, ижәбауеит,
Абегемот азмахаҿ ихәаеуеит.

АМИНИАТИУРАҚӘА

Ҭагалан ашәхымс ианаахыҵ

Усҟан ашьхақәа ашла нарылаҵсеит. Ал-шықәсаныҟ зыҵшзара иазҵагьаз... Уажә еиҳагьы иҵшзахеит.

Аҵстақәа рцәаҩоа ҵсахны, иҩархыкны ишьтыцыз Хҭарпа шкәакәа изыҵшуеит. Уи аамҭа иахылҵыз... Азкьышықәсақәа ҵстазааран ирыцыз, кыр збо, кыргьы зычҳауа – Хҭарпа шкәакәа.

Деицакит... Еитах уи ижәлари иҵсадгьыли дрызхьаҵшит. Ус-ус, маҷ-маҷ ихҭарпа шкәакәа еицыхуа иҵсадгьыл зегьы инахаиршәит.

Убри инаркны – аамҭа ҿыц... Даҩа аамҭак. Инымҵәазо ҵстазаароушәа ҳналагылт. Иаҳхаршәу ахҭарпа шкәакәа анасыҵқәа ирдыргоуп. Аҵстазаара ҿыц иадыргоуп.

Азныказы адунеи аалашьцазшәа, аха нас иааимыггақәеит.

Амшын иҭатәаз акы иаргәамцын, иааилашит. Агәаҕьы ҩхышхыцәеит. Ихылт афыртын. Уа амацәыс аҵтақәа еимырҟьа-еимырҟьо...

Еиқәшәеит уажә агаҿа Аҧхәызбеи Хҭарпа шкәакәеи. Лара дтәаны ажәҩан аблақәа дыр-хыцшылон. Афыртын ашьтахь икаххаа иаатыз уи абла гәыҭбаақәа – ииацәаза.

Уи аблақәа убасҟак ицаулоуп, зыжь цамцамрак еицш, унтанагаларашәа. Ус, дааҽыхазшәа, уи ажәҩан зыжь цамцамра даалцызшәа дҩагылт.

Днеиуеит уажә уи ҟәарала. Игоит лшьапышьтыбжьқәа, жәытә-натә аахыс еицш. Игоит... игоит... игоит, – еихсыҕьра ақәзам.

Арха еиужьқәа исасны иртаз Хтарпа шкәакәа ҩадаҟа деихеит.

Дцеит Хтарпа шкәакәа ныҟәара, ашьхарахь – ҩадаҟа. Цәгьа ибом еитах архатәыла атаара, дла-кҩакуеит. Аамта хәычык ниасыр ицегь иеыҳареи-куеит. Аҳаракыра мцәыжәҩақәак итан дҩанагоит ҩадаҟа, Ерцахәка. Нас еитах ижәлар рахь... Уи илацш ипсадгьыл иагым.

Еитах ижәлар рахь...

Ҭагалан ашәхымс ианаахыц...

Азын ашьтақәа сырхыцшыло

Ашықәс аамтақәа зегьы ирылукааyа – азын. Атаца леицш иахтааyа, аха зтацара ззынамыгзо – Апснытәи азын. Уи знык еицшым цьара акала. Аз-ныказы аеаарҕәҕәоит ахы наурдырны, нас маҷ-маҷ аеартынчуеит. Усҟан итынчхоит апсабара ахатагьы. Илашарбагахоит. Егьа ихьтазаргьы, егьа итааршәыразаргьы, угәаца италан цхаррак узыннажьуеит Апснытәи азын. Аамта ҽыцк еицш иузаанартуеит уи амазақәа зегьы. Амра хаа ацыцхьқәа злыцхо, амза ацыцхьқәа злаҷҷо Апснытәи азын. Уара угәхьааргоит, бзиа урбоит узтааyа. Иуцузеи шаҟа гәыгра, шаҟа насыц, шаҟа гәырԥа...

Узтааyа, зда ухәартам, уаргьы урызгәыкуп. Шьеи-деи реицш шәеиларсуп наунагза, шәеицуп, ҳаицуп, уҳацуп, ҳуцуп. Зны уаҳтааyеит цхын-ҷкәынк иеицш, нас ҳныҳәаны... Уара уаамта ҳатцоуп. Уаамта амцәыжәԥақәа хрыцшьоит. Уара уааира иацуп насыцк, иацу ҳара ҳиааирагь назазазааит.

Есымшааира ҳгәы ҟазцо, ҳзаазо, ххызхуа – Апснытәи азын. Харантә иааԥуа ашәак алыԥуеит уҽымтра. Уцшзара иалубааyеит аразра, ақьиара, аиашара... Ҳара ҳзын уара умшшьароуп. Ицшьоуп уаамтагь. Ицшьоуп Апснытәи азын. Ушьыжь лакә ашәтқәа агәылцуеит, – уи цстазаароуп. Уи уара уҽы еиқәтәом, иҽиоит, цхьаҟа ицоит. Иабаҟоу нас уаамта аҳәаа. Ҳара зегьы, уара ихааy

уԥхыз ҳалоуп. Ҳшалоу ҳнаугоит. Ирацәоуп уԥхыз, аамҭак иҭазом.

Ҳааит уаамҭа аҳәаақ. Даеа, даеа аамҭақәак рҳәаақ, – даеа х-мҩакы ахьеихагалоу, х-мҩакы ахьеихыгоу.

Ицеит ҳазын гәыкы, хараза, рҩашшәа инҭыкәкәеит.

Ҳануп даеа аамҭак. Ҳабакылнагари? Алаԥшҳәаақ мрашәахәак цәыцыччоит. Уахь иҳахоит мчык, иҳахоит ҳагәқәа. Ҳазну – инымцәо мҩа-дууп. Назазатәи ԥсҭазаарак иаҩызоу амҩаду. Уи аатуп иќьаќьаза, анылашьа ҳақәшәар.

Ицәыцыччо амра ашәахәа азын ашьҭақәа ирныччалоит. Уи иахылԥуеит еа-шәахәак. Ҽымтроуп...

Сгылоуп саргьы азын ашьҭақәа сырхыԥшыло.

Сыԥсы ааиҭак саныԥагыла

Снеиуан рашьла. Сашьҭан Нарҭаа раҳҭынра. Геишьхеи сзеиԥшын. Мрагылареи мраҭашәареи зегь неимыздан, снеиуан рашьла сыԥшааува. Азқьышқәсақәа срылсны снеиуан. Сқамчышьҭыбжь иардыдуан, иармацәысуан, аԥх ԥнарлашон иара. Дунеик санын, шьеи, лаҕырзи, хьааи, гәырԥеи ҭаха сырымҭо, аха уеизгьы...

Санын арашьқәа рдәы. Сжәытәи сҿатәи еицын, ԥаимбар дгьылк лахьынԥала исызшамзи! Ишьҭан уи, сара исзыԥшны.

Шаҟа зы нҭыкәкәа ицахьоузеи ари адунеи сануижьҭеи? Ари адунеи гьежь, адунеи ҭбаа, ԥьоукы рзы иҭшәахаз. Ҳакәшоит уи, ҳакуам. Иаҳԥахт, иаққәынҷеит, нас еиԥаҳшьит дгьыли жәԥани. Ирыбжьаадеит мԥак. Ҳабагои?

Сашьҭан Нарҭаа раҳҭынра. Сышнеиуаз рашҭа ҭбаа снықәыԥшыр, исԥылан сынеыжәырхрын дара. Ашәԥеишьцәа сеигәыргьарын. Аха макьана амԥа сықәын. Иарласуан арашь. Амцәыжәԥа хәычқәа еицых, сама инеиуан, азқьышықәсақәа срылган. Ашықәсқәа мардуанны сыреысуан. Уи адунеи амардуан ду – шьеи лаҕырзи знышаз.

Снеиуан рашьла. Абрыскьыл иакәын зышьҭа схыз. Ахақәиҭра амԥала.

Ус, снықәгылт агаҽа. Уа сынеыжәцын, снанылт арха – Нартаа рдәеиужь ахата. Уака аҧсаса ҳәуеит ргәы ртынчны, ирбом ирҳартә еиҧш изыцәшәаша акы. Игоит аҽырпынбжьы. Ирҽаѳуеит ашьхақәа ашәаны. Аха Нартаа збом...

Ҳамтак сыҧсы ааивызгарц, уа, адәеиужь аханы,цлак амцан снатәеит. Исшьеит сыҧсгьы. Избеит ҽыцаамтак сшазааиз. Инасықәҧсеит ахәыцрақәагь жәпакы: ҳабацәа аҧсаса зкьыла ирзанын. Ирхаштуамызт Ажәеиҧшь ихәгьы. Зкьы аазаны, шәкы уи иртон – абнеи ашәарахи рынцәахәы. Нас уаҳзылцха, Ажәеиҧшь!

Иҳәуеит аҧсаса ргәы ртынчны. Нартаа рдәеи-ужь ду иануп.

Сыҧсы ааитак саныѳагыла, издырит ҽыцаамтак шаҳзааз.

Ашьанца шәақь

«Аҷсуа данырашәозгьы
иабҷьар ихәда ихшьын»
Жәлар рҳәамҭа

Салалан снеиуеит мѡахәасҭала сқыҭа. Уи зны аҕацәа ирблыз, иццышәыртәыз сқыҭа гәакьа Ҵабал. Сыҷсы зыҿҳәароу, сгәы зыздуу, зда сымам сыҷсадгьыл аҟәырҷаха. Аҷсаатә ари ақыҭа абжьы ахарҵоит, угәы еиздырҳауеит, еибарҷырҷыруа аҷсшәа кадырҵәоит. Сыҷсадгьыл аҟазшьоуп урҭгьы ирҟазшьоу. Рылахҿыхра ҳәаадоуп. Изхаҷыр-ҷыруа адгьылгьы ҳәаадоуп. Шарҷыеҵәа иѡацгыло, хәылҷыеҵәоуп иаарымызхуа.

Ажәѡан шьха рѡашшәа икеикеиуеит. Ҷсҭҳәацкгьы ҷьара иубом. Аҷсабара ахәыҭхәыҭбжьы, зны-зынла иналаршә-ѡаларшәны зыбжьқәа еиқәзырго арбаҕьқәа ирѡызоуп. Ус ами нас, амца, абылра, ахызаара, аибашьра ашьҭахь зегь шыҟоу... Еибашьрак, былрак... Мап, сқыҭа зхаану рацәазоуп, – шәкыла, зқьыла ампыҵахаларатә еибашьрақәа. Аха макьана аҷсы ҭоуп. Аҷсы ҭоуп сқыҭа гәакьа – сгәазҳара, сыҷсазҳара, сгәы цаҷхас иамоу Ҵабал.

Сахьынхо ақыҭа азааигәара, инахарамкәа, ишыкьны, агәгәа-гәгәаҳәа еижәылан, еихьымза-еиҷымзо илеиуеит ҭабара зқәым азиас Кәыдры. Уи иҷшьоу зиасуп. Сара уажәы уи ахықәан снатәаны, иҭҟьа иахьлеиуа сазыҷшуеит.

Уи иццакы-ццаку алеишәа, уи алеишьа анызбо, саназхәыцуа, саргьы уи азиас еиӷш сгәыҒрақәа лассы иназошәа збауеит. «Уа раида, рад гәышьаза...» – ашәак слымҳа иҭаѡуеит. Саӷхьа даацәырҷуеит Абраскьыл. Нарҭаа дуззақәа сырӷылоит, еишьҭала Ҟлыхәыр ихыҷны ишааиуа. Ҟәбина идрыхьыз реыццышәқәа лаҳәоушәа избауеит харантәи. Снаизхәыцуеит Кьахьба ахаҷа, сгәы дҭыҷәом Наӷҳа Кьагәагь. Усеиӷш шаҟаѡы?

Еихашьшьы игылоу аӷсабареиӷш, хылҷысаа еиқәышьшьы игылоуп. Аублаа рыбла ччом, наурқәак реиӷш саӷхьа имѡасит. ШаӷсыҒаа сыкәшоит иааигәаны...

О, зда сымам сыӷсадгьыл, – стәыла хәыҷы, сқыҭа, сҳабла, сцуҭа... Ӷхьарца бжьушәа ак гоит харантә, аиѡхаа иҭыѡуеит аӷсабара агәы ҭшьаа. О, сыӷсҭа, сыгаҽа, сышьхатәыла, сымра, сыжәѡан, сыбз... схаҭа. Сыбз иахылҷуа сашәа хаара – сбызшәа. Уа мшыбзиа Аӷсынра!

Уажә сахьтәоу азиас Кәыдры нырцә, аарлаҳәа иубарҭоуп нцәаиҳәарҭак еилабга ишеилажьу. «Аӷсуа ҭзамц» ихышхыҷәаз азқәа нажәлан идырб-геит. Избоит нахьхьи, Шьханыҟәа ахра дахькыду дыӷшаауа. Урҭ зегь инарыҟәга сылаӷш, сшааиуаз, сышьҭахьҟа саахьаҳәит, – сахьтәаз. Сзықәтәаз ахаҳә снахәаӷш-ѡахәаӷшит, уи шыбылхьоу мѡашьо иҟан, иҷианы, амца иазрыжәны. Нас слымҳа надҷан саазырѡит, ҷьоук рыбжьы саҳаит, зных еи-барҷәаауа, даеазных – ахысбыжьқәа, иааигәазаны... Убри аамҭазы, убри ахаҳәгьы амца нахылҟьазшәа

збауеит. Ари збаз сгәы аҭҳара-ҭҳара еисуа аҩныҟа снеихеит. Иабаздыруаз, зны абра, сабду, уи иабду, уи иаб, ма уигь иабду рхаан имҩаԥысуаз ахҭысқәа зегь ртәы.

Адгьыл зсоит аҳауаҿ, игьежьуеит. Игьежьыцыԥхьаза иафоит, иахәлабгоит ажәларқәа.

Аҩны сахьааиз, иаасгәалашәеит сабдуцәа иртәышьҭраз, саб аԥацәа дызларабашьуаз ашьанԥа шәақь ҳкәасқьа алыгәраҿы ишыҟәыз, аԥыхәтәантәи, дызхьымзаз хысрак уи алацәа иштаԥәахыз.

Исыманы аҩны саадәылԥын, аеԥыхәшә алацәа иныҟәыпсаны, ашьанԥа неиқәысыкшеит. Уи акәхеит, иҧкьеит ашәақь. Уи ахысбыжь, хысбыжьк еиԥшымызт.

Ус, саргьы саатрысын, аҭҳарцәҳәа саақәтәеит, сыбараҿы ишьҭаз сшәақьгьы аашьҭысԥааит. Исеихсуадашь ҳәа, азныказы саанаԥшааԥшит, аха уаҩ сылаԥш данытамшәа, ахара исыршәхьаз сыҩхьшьыцбақәа рлаԥшҳәаа насыркьаҿит. Нас сшәақь аԥла ашьапахьшәа инаргыло, маҷк снаҩысшәа ишьҭаз сеага сназыԥшит.

Ахҟәа

Ажәеинраалақәа

Адгьыл аҽымтра 3
Сеиқәнархоит 4
Еиқәышьшьы... 5
Аԥсуа қыҭа 6
Шәазыԥшла 7
Ҽа бзиабарак 8
Сыԥсадгьылаҿ 10
Абыкь абжьы 12
Амҳаҵыр иуаз 13
Маҷәысеимкьароуп 14
Саԥсшәа 16
Аԥсуа ҩыцқьа 17
Апоезиа 19
Аҭел (К.Чуковски икьнтә) 20

Аминиатиуракәа

Ҭагалан ашәхымс ианаахыц 25
Азын ашьҭақәа сырхыԥшыло 26
Сыпсы ааиҭак саныҩагыла 28
Ашьанца шәақь 29

Алхас Анатоли-иԥа Чхамалиа
Адгьыл аҽымтра

Ажәеинраалақәа
Аминиатиурақәа

Алхас Анатольевич Чхамалиа
Молчание земли

Стихи
Миниатюры

Аредактор Е. Ажьиба
Асахьатыхоы Р. Чхамалиа

Аформат70х100/32. Иҟацә. акь. бгьыц 1,125. Иныҟә. акь. бгьыц 1,5. Атираж 500. Аҽацаԥка №308.

Аԥсны Аҳәынҭқарра
«Акьыцхь ѳны»
ақ. Аҟәа, Ешба имѳа, 168.